

TATARLARDA SABANTOY

Doç.Dr. Refis ŞEYMARDANOV*

Doç.Dr. Rifkat SİBGATULLİN*

Tatar milletinin en büyük, milleti birleştirmede, bütünleştirmede, moralere düzeltilmesinde rol oynayan bayram "Saban Toy" dur. Sabanın Türkçe anlamı Saban olarak geçmektedir. toy ise Türkçe düğün demektir.

Bu Saban Toy bayramının Tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Temelinde ekincilik yatan bu milli bayramın tarihi VIII-IX yüzyıllara dayanmaktadır.

Tarih her zaman değişen faktörlere ortamlara değişmeye mecbur olduğundan Tatarların ataları olan Bulgarlar VIII ve IX yüzyıllarda yerleşik hayata geçerler. Yerleşik hayata geçtikten sonra da tarım ile uğraşmışlar. Tabi bu arada problemler de ortaya çıkmış. Köylerde bu problemleri en kısa zamanda en çabuk çözmek için küçük de olsa cemiyetler (meclisler, cemaat) kurmuşlar. Bu meclisler doğrudan doğruya tarım ile bağlantılıymış. Toplantı zamanlarında iyi vakit geçirmek, eğlenmek için yeni yeni oyunlar ortaya çıkmış. Bundan sonra da Tatarların en büyük milli bayramı olan Saban Toy. (Tuy) bayramı ortaya çıkmış. Saban ismini koymalarının sebebi de sabanın toprağa girmesi; nasıl bir kız ile genç evlenirse biz düğün yapıyoruz öyleyse bizde saban toprağa girince düğün yapmalıyız demişler.

Tatar halkı bu bayramı eski zamanlardan beri kutlamaktadır. Şimdi de bu ulu bayramın olduğu günde herkes bu bayrama katılmaktadır. Bu bayram her köyde farklı zamanlarda yapılmaktadır. Karlar eridikten, saban işleri bittikten sonra mayıs sonu haziran başında kut-

lanmaktadır. Bu bayramın kutlanması için bilgilenmiş bir gün yoktur. Fakat ihtiyarlar bunun pazar günü yapılmasını daha uygun görmüşler. Bu bayramın köylerde farklı zamanlarda kutlanması başka köylerden de bayram kutlamalarına katılmasını sağlamışlar.

Saban Toy bayramına hazırlıklar çok önceden başlamış. Kadınlar evlerini temizlerler, güzel giyimler dikerler, erkekler sokakları temizlerler. Bayram günü güzel yemekler pişirilir. Bazı yerlerde bayram 2 - 3 gün devam eder. Bayram günü için hediyeler de önceden toplanır. Gençler atlara binip ev ev gezip hediyeler toplarlar. Bunların yanında müzik çalınır, şarkılar söylenir. Bu hediyelerin çoğunluğunu havlu ve eşarp oluşturmaktadır. Hediye toplama vaktinde bu manzarayı seyretmek insana ayrı bir his vermektedir. Çünkü gençler ve çocuklar müzik eşliğinde şarkı söylerler ve oynarlar. Şarkıların anlamları çok farklıdır. Bütün evlerin önüne gelip şarkı söylerler, o evde kız varsa kıza, gelin varsa geline öngülü sözler söylerler, onlar da hediyelerini verirler. Hediyeleri en çok zengin ve yeni gelin olmuş evlerden beklerler. Gençler kim nasıl bir hediye verebilir onu çok iyi bilmektedirler. Bekledikleri hediye gelmeseyse tekrar tekrar şarkı söylerler, istediklerini almadan gitmezler, istediklerini alınca da onlara övgü dolu sözler ve şarkılar söylerler. Adette kızlardan - nakışlı mendil, genç gelinlerden nakışlı havlu, zengin aileden de koç hediye edilmektedir. Hediye toplama akşama kadar devam eder. Geçen yıl Saban Toy ile bu yıl Saban Toy arasında gelin olan gelinin vermiş olduğu hediye

* (TATARISTAN Alaboğa Devlet Pedagoji Üniversitesi Öğretim Üyeleri)

en değerli hediye olarak kabul edilir. Gelin de bu geleneği bildiği için hediyesini önceden hazırlar. Gelinin vermiş olduğu hediye bir koç fiyatına eşit olur. Bazı aileler yumurta verirler. Böylece yüzlerce yumurta toplanır. Bunların bir kısmı satılıp hediyeler alınır. Bir kısmını meydana kullanırlar. Güreşen gençler de çiğ yumurta içerler.

Bu hediye toplaması işine bütün köy halkı katılır, bir evi unutsalar o evdeki aile kırılır.

Saban toyunu kutlama alanı bilgilenir. Genelde ağaçlar arasında kavaklar ile çevrilmiş zemini çimli düz bir sahada yapılması uygun görünür. Bu araziye meydan ismini vermişler.

Bayram günü hürmetli saygıdeğer ak sakallı dedeler ellerinde toplanmış olan hediyeler ve ortalarında bir bayrak ile bu meydana gelirler. Götürülen hediyeler hangi yarış kazanacaklara hangisinin verileceği belirlenir. Genç gelinler bazen en iyi hediyelerin birisi güreşte pehlivan olana, birisi ise at yarışında birinci olana verilir. Diğer güreşçilere ve atlara da havlular ve eşarplar verilir.

Köy halkı ve misafirler meydana bayram giyimlerini giyip bazıları yaya bazıları at arabası ile, bazıları yalnız bazıları ailece bazıları grup-grup ve şarkı söyleyerek gelirler.

Yarışlar yüzyıllar boyunca devam eden kanunlar çerçevesinde yapılır. At yarışları ayrı olarak büyük bir önem arzettiğinde atı olan herkes bu yarışmaya katılmak için çalışır. Atların isimleri ise çok enteresan: Almaçuar, Yıldız, Kaşka vb.. (Onlara genelde 8-12 yaşlarındaki erkek çocuklar biner, bu yüzden onlara çocuk isimleri de verilebilir). Yarışın tertibine gelince : yarışmaya katılanlar köyden 5 veya 8 km uzakta start (başlama) noktasına giderler. Buradan verilen start emri ile meydana kadar koşup finişe gelirler.

At yarışları tamamlandıktan sonra sıra onları hediyelendirmeye gelir: Atla-

rın hepsi küçük de olsa hediyelerini meydana alırlar.

At yarışları bu şekilde devam ederken meydan ortasında ise güreş devam eder. Tatar güreşi diğer güreşlerden çok farklı. Tatar güreşinde havlu tutup güreşirler. Her güreşçi havlusu ile rakibini belinden sarıp tutar. Bu güreşleri bütün halk seyreder, önde olanlar oturarak arkadakiler ise ayakta bu güreşi seyreder. Gelenek olarak güreşi ya bir küçük çocuk veya iki ihtiyar başlar. Sonra gençler ve orta yaşlılar çıkıp güreşir. Halk bunları destekler. Rakibinin sırtını yere getiren güreşçi galib olur. Galip gelen kişi halktan toplanan hediyeler ile tebriklenir. Güreşlerin neticesinde galip gelen kişi bu yılın Saban Toyu Kahramanı olarak ilan edilir.

Güreşçiler, at yarışçıları kendilerinin gayretlerini, hünerlerini, ustalıklarını, kahramanlıklarını gösterdiklerinde meydana öbür bölümlerinde şarkılar söylemekte, müzikler çalınmaktadır.

Bunlardan başka oyunlar da çok önemli yer tutar. Testiyi kırma oyunu: Ortaya bir testi atılır. Herhangi bir insanın gözleri bağlanır ve eline bir sopa (baştan) verilir. 2 metre uzağa götürülüp birinci defa kendi etrafında döndürülür ve vur diye emir verirler. Testiyi kırarsa hediye kazanır.

Yumurta yarışı, yoğurt içinde ağızla parayı arama, çuvalla koşma, 30 metre uzunluğundaki bir ağaçta çıkma v.b. bu yarışlarda ve oyunlarda katılan herkese hediye vermeye çalışırlar. Güreş kahramanının boynuna hop oturturlar, bu şekilde kahraman meydana bir kaç defa uğrar, herkes alkışlar.

Saban Toyundaki tertip köyün ihtiyarlarına aittir. Onların herbir sözü kanun olarak işleri görür.

Yarışlar, oyunlar, müzikler, şarkılar tamamlandıktan sonra halk artık yavaş yavaş evlerine çekilirler. Saban Toyu gününde beliş, çek-çek gibi milli yemekler hazırlanır.